

УДК 35.08(477)

Андрій Заболотний

*аспірант НАДУ при Президентіві України, заступник голови
Національного агентства України з питань державної служби*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

У статті дається визначення поняття «державна служба» з точки зору системного, діяльнісного, інституційного, правового, галузевого, управлінського підходів. Аналізується тлумачення поняття у законах «Про державну службу» 1993 р. та 2015 р. Узагальнюється дисертаційний наробок з тематики. Аналізується інститут державної служби як важливий чинник регулювання суспільного життя та виконання державних завдань і функцій. Детально розглядаються поняття «правовий статус державного службовця», «проходження державної служби».

Ключові слова: державна служба, правове регулювання, правовий статус державного службовця, проходження державної служби.

Andriy Zabolotniy

*PhD student, NAPA under the President of Ukraine,
Deputy Head, National Agency of Ukraine for Civil Service*

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF LEGAL REGULATION OF THE CIVIL SERVICE OF UKRAINE

In the article the definition of the term «civil service» is studied from the perspective of such approaches as: system approach, activity approach, institutional approach, legal approach, sectoral approach, managerial approach.

Regarding the legislative level, the term «civil service» is analysed in the Laws of Ukraine «On Civil Service» – December 16, 1993 and December 10, 2015.

Understanding civil service as a public institution and as an activity aimed at the direct realization of the functions of the state, three large areas in the system of state-service relations are distinguished: organization of the civil service system; formation of the status of a civil servant; mechanisms of civil service provision.

One of the parts of the article is devoted to the analysis of dissertations on the topic studied beginning with the first researches of this institute.

For instance, the institute of civil service (as an important factor in the regulation of public life and the realisation of state functions) is analysed, firstly, as measures established and guaranteed by the state on civil servants' behavior in the field of public administration. The changes of state-service relations were revealed and the transformed legal status of a civil servant was studied. The legal status of a civil servant consists of five groups of state-service norms defining duties, rights, restrictions, guarantees and economic provision.

It is concluded that the relevant rules determine the legal status of civil servants – the conditions and procedure for entry and the civil service career, official rights and duties, types of legal responsibility and encouragement, etc., in other words, the regulation of public-service relations.

Second, the legal status of a civil servant is, as it is noted, heterogeneous for all civil servants. It is determined by the branching of the civil service and the law.

Thirdly, the legal status of civil servants is characterized by: their rights and duties within the competence of the authorities; the activity of the civil servant is subordinated to the implementation of the tasks of the relevant body; the rights and duties are characterized by the interests of the service; the official exercising of rights and obligations is guaranteed by the law; the civil servants have the right to an official career; the restrictions on their public rights are caused by the efficiency of their activity; the civil servants are provided with certain privileges etc.

The notion «civil service provision» is studied. It is proposed to allocate the following stages of the civil service: 1) entry and appointment to the civil service position; 2) oath of a civil servant; 3) promotion of a civil servant; 4) evaluation of the results of the official activity; 5) raising the level of professional competence of civil servants; 6) termination of the civil service.

Key words: civil service, legal regulation, legal status of a civil servant, provision of civil service.

Андрей Заболотный

аспирант НАГУ при Президенте Украины, заместитель председателя Национального агентства Украины по вопросам государственной службы

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ

В статье дается определение понятия «государственная служба» с точки зрения системного, деятельностного, институционального, правового, отраслевого, управленческого подходов. Анализируется толкование понятия в законах «О государственной службе» 1993 г. и 2015 г. Обобщаются диссертационные наработки по тематике. Анализируется институт государственной службы как важный фактор регулирования общественной жизни и выполнения государственных задач и функций. Подробно рассматриваются понятия «правовой статус государственного служащего», «прохождение государственной службы».

Ключевые слова: государственная служба, правовое регулирование, правовой статус государственного служащего, прохождение государственной службы.

Постановка
проблеми

Процес становлення та розвитку державної служби в Україні є складним і багатоаспектним. Він пов'язаний зі зміною інститутів державної влади, зміною законодавства, вимагає ефективного законотворчого процесу і насамперед зміни ментальності суспільства. Інститут державної служби грає значну роль у формуванні ефективної системи державного управління, що відповідає принципам публічного адміністрування ЄС, яка здатна виробляти і реалізувати цілісну державну політику, спрямовану на суспільний сталий розвиток і адекватне реагування на внутрішні і зовнішні виклики; надання якісних публічних послуг громадянам та забезпечення оптимального використання публічних фінансів [22]. Зважаючи на важливість державної служби в ефективному функціонуванні держави, її послідовного і сталого розвитку, першочерговими є питання щодо її проходження (прийняття на державну службу, проходження державної служби та її припинення). Аналіз чинного законодавства, науково-теоретичних напрацювань, державно-управлінської практики дає підстави стверджувати, що в цілому в Україні створено теоретичні засади стосовно вирішення цієї проблематики, які, у свою чергу потребують свого розвитку.

Мета

Мета статті – обґрунтування теоретичних засад сутності державної служби України, виходячи зі стану її правового регулювання.

Аналіз
останніх
досліджень
і публікацій

Емпіричні дослідження фахових літературних джерел із означеної проблематики приводять до висновку, що витоки теоретико-методологічних засад формування та розвитку державної служби варто шукати

у працях вітчизняних та зарубіжних учених різних галузей знань. Вагомий внесок у дослідження проблем державної служби зробили вчені кінця ХХ – початку ХХІ ст.: М. Білинська, Ю. Битяк, Т. Бутирська, О. Валевський, Т. Василевська, І. Василенко, К. Ващенко, А. Гальчинський, Я. Гончар, Н. Гончарук, С. Дубенко, М. Іншин, А. Кірмач, С. Коник, С. Кравченко, Н. Липовська, В. Манохін, В. Мартиненко, Н. Нижник, О. Оболенський, В. Олуйко, І. Пахомов, Т. Пахомова, А. Рачинський, В. Романов, А. Сіцінський, С. Серьогін, В. Сороко, Ю. Старілов, І. Сурай, Є. Черноног, В. Чмига

та ін. Напрацьовані цими науковцями та практиками теоретичні положення можуть бути враховані при дослідженні державної служби крізь призму її правового врегулювання.

Виділення
невирішених
раніше
частин
загальної
проблеми

Проведені дослідження дозволяють забезпечити аналіз сучасного стану й прогнозування майбутнього розвитку системи державної служби, вибір пріоритетних напрямів її реформування та модернізації, практичне розроблення цільових комплексних програм і стратегій управління нею. Зазначені завдання потребують свого правового врегулювання, а, відтак – теоретичного обґрунтування.

Вклад
основного
матеріалу

Державна служба як діяльність, спрямована на безпосередню реалізацію функцій держави, є компонентною системою, в яку входить безпосередньо держава в особі законодавчих та виконавчих органів, працівників – державних службовців та об'єктів, які надаються всі види послуг.

Щодо визначення поняття «державна служба» можна застосовувати «системний, діяльнісний», інституційний, правовий, галузевий, управлінський та інші підходи.

1. Системний підхід. Малиновський В. визначає державну службу як складову частину системи публічної служби, що у свою чергу складається з цивільної та спеціальної служби. З одного боку, державна служба може виступати як державний і правовий соціальний інститут, що здійснює в межах своєї компетенції реалізацію функцій і завдань органів державної влади шляхом професійного виконання службовцями своїх обов'язків, з іншого – вона може розглядатися як професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів [11].

2. Діяльнісний підхід. Державна служба асоціюється, як правило, з публічною суспільно-корисною діяльністю. Ми погоджуємося з Ю. Оболенським і підтримуємо його думку, що під поняттям «служба» необхідно розуміти професійну діяльність, сферу діяльності, систему організацій, установ і підприємств,

соціально-правовий інститут, який покладає на осіб, які займаються службовою діяльністю, певні правові норми [15]. Цей підхід використовується у широкому тлумаченні терміну «державна служба» як виконання службовцями своїх обов'язків в усіх державних організаціях: в органах державної влади, на підприємствах, в установах, в інших організаціях [6]. Тобто, по суті, в деяких країнах вище наведене визначення поширюється на працівників освіти, науки, культури, охорони здоров'я, соціального забезпечення, керівників державних підприємств та їх заступників.

3. Інституційний підхід. У вузькому розумінні «державна служба» визначається як інститут, що регламентує діяльність державних службовців в органах державної влади, які обіймають посади державної служби. Проте важко не погодитись із зауваженнями науковців, які критикують вузький підхід до трактування державної служби, оскільки служіння державі тут зводиться до служіння державному органу і відбувається отождолення понять «держава» і «державний орган» [11, с. 11]. Черноног Є.С. пропонує власне визначення державної служби: державна служба – це сукупність державних організаційно-правових та соціально-економічних інститутів, які призначені для реалізації державних завдань та функцій шляхом професійного виконання державними службовцями своїх посадових обов'язків і реалізації повноважень в інтересах громадянського суспільства [23, с. 17].

4. Правовий підхід. Оболенський О.Ю. визначає державну службу як один із основних видів діяльності держави, пов'язаної з правовим регулюванням усіх аспектів роботи державних службовців та формуванням кадрового потенціалу управління державою [15, с. 61]. Більше того, за радянських часів поняття «державна служба» визначалося як «сукупність юридичних норм, що встановлюють правовий стан державних службовців, умови й порядок проходження державної служби, види заохочень і відповідальності державних службовців» [10]. Подібне розуміння державних службовців і досі має місце в різних країнах світу, наприклад, у Франції, Великобританії, Канаді та інших. При цьому спостерігається досить різноманітне використання термінів – «державна служба» (state service), «публічна служба» (public service), «цивільна служба» (civil service), що несе в собі різний функціональний зміст.

5. Галузевий підхід. Науковці дають різні варіанти визначення терміну «державна служба». Найчастіше він тлумачиться саме як вид діяльності, але цей термін може розглядатися також як галузь науки, права, законодавства [2, с. 25–30.]. Дубенко С. пропонує розглядати державну службу як систему органів держави, кожен з яких відповідно до предмету його компетенції може бути названий службою [7, с. 5].

6. Управлінський підхід. Битяк Ю. розглядає державну службу як складову соціального управління, оскільки прийнято поділяти соціальне управління на громадське, що здійснюється органами місцевого самоврядування та державне, під яким розуміється спеціфічний вид державної діяльності – виконання діяльності, функціонування якої пов'язане з формуванням особливої правової сфери – адміністративного права [6]. Серьогін С. розглядає державну службу як форму, механізм, засіб реалізації державою владних функцій, що у своїй гносеологічній основі поєднує велику

кількість сфер знання таких, як політологія, правознавство, соціологія або філософія влади [21, с.37].

В Україні на законодавчому рівні термін «державна служба» вперше легалізувався із прийняттям Закону України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 р. У ньому «державна служба» в Україні визначалася як професійна діяльність осіб, які обіймають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів [18].

У Законі України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII міститься більш розширене визначення терміну: «державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави, зокрема щодо: аналізу державної політики на загальнодержавному, галузевому і регіональному рівнях та підготовки пропозицій стосовно її формування, у тому числі розроблення та проведення експертизи проєктів програм, концепцій, стратегій, проєктів законів та інших нормативно-правових актів, проєктів міжнародних договорів; забезпечення реалізації державної політики, виконання загальнодержавних, галузевих і регіональних програм, виконання законів та інших нормативно-правових актів; забезпечення надання доступних і якісних адміністративних послуг; здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства; управління державними фінансовими ресурсами, майном та контролю за їх використанням; управління персоналом державних органів; реалізації інших повноважень державного органу, визначених законодавством» [19].

Виходячи з розуміння державної служби як публічного інституту і розуміння державної служби як діяльності, спрямованої на безпосередню реалізацію функцій держави, можна виділити для порівняння три великі сфери в системі державно-службових відносин:

- 1) організація системи державної служби;
- 2) формування статусу державного службовця;
- 3) механізми проходження державної служби.

Лібералізація всіх сфер суспільного життя в Україні, яка детермінується європейським вектором стратегічного розвитку держави, вплинула і на переосмислення сутності державної служби, що в теперішній час здебільшого розуміється як сервісна і регуляторна діяльність державних службовців. Власне, зміст поняття «державна служба» чітко визначений у Законі України «Про державну службу» [11] як «публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави».

Захищена Битяком Ю. П. в 2006 р. дисертація справедливо вважається першою спробою комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки дослідити проблемні питання організації і правового забезпечення державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні та сформулювати авторське бачення шляхів їх вирішення [6]. Саме в ній були здійснені спроби розмежування таких ключових понять, як «посадова особа», «службова особа», «державний службовець», «політична посада», «публічна служба», «патронатна служба» тощо. Обґрунтовуючи необхідність ухвалення нового Закону України «Про державну службу», науковець наголошує на важливості законо-

давчого визначення цих понять, однак конкретних пропозицій з даного приводу не надає [5, с. 379].

Балух Д. В. та Кравченко О. О. основну увагу зосередили на аналізі проблемних аспектів управління державною службою. У своєму науковому доробку Д. В. Балух робить акцент на дослідженні теоретичних та організаційно-правових засад управління державною службою в Україні. Результатом його наукових пошуків стало розмежування понять «служба», «публічна служба» і «державна служба», «управління державною службою» і «управління персоналом державної служби»; з'ясування сутності та правової природи державної служби як об'єкта державного управління; визначення поняття, складу та різновидів державно-службових правовідносин; з'ясування цілей, завдань, функцій та принципів управління державною службою [3]. Рукопис О. О. Кравченка (присвячений аналізу організаційно-правових аспектів управління державною службою) зосереджується на узагальненні історичного досвіду організації та нормативно-правової забезпечення державної служби в Україні; визначенні теоретико-методологічних засад управління державною службою, в тому числі його цілей, завдань, основних принципів і функцій; характеристиці форм і методів управління державною службою; аналізі сучасного стану правового забезпечення управління державною службою; характеристиці системи органів управління державною службою, їх функцій, структури, компетенції та напрямків розвитку; з'ясуванні сутності і значення політики якості, основних шляхів її впровадження в практику управління державною службою; узагальненні зарубіжного досвіду управління державною службою, виявленні основних підходів та напрямів його реформування; визначенні основних шляхів удосконалення організаційно-правових засад управління державною службою України тощо [10, с. 5–6]. Проте, так само як і Ю. П. Битяк та Д. В. Балух, О. О. Кравченко акцентує увагу на комплексному характері інституту державної служби. Зокрема, зазначає, що «як об'єкт управління, державна служба в Україні – це складне комплексне утворення, яке вбирає в себе багато аспектів свого існування», «з юридичної точки зору вона є комплексним міжгалузевим інститутом, що включає в себе норми різних галузей права» [10, с. 88].

Продаєвич О. С. у своїй дисертації основну увагу зосереджує на аналізі організаційно-правових аспектів проходження державної служби в Україні: визначає роль і місце її проходження; аналізує чинне законодавство та формулює пропозиції щодо його удосконалення; уточнює поняття та елементи проходження державної служби, здійснює розмежування понять «проходження державної служби» і «просування по державній службі»; обґрунтовує значення державної посади для проходження державної служби; встановлює процесуальні засади проходження державної служби та виокремлює їх види; встановлює органи управління проходженням державної служби, визначає їхні повноваження; з'ясовує поняття, сутність, види та етапи службової кар'єри, її місце і роль у проходженні державної служби тощо [20, с. 5].

Відомо, що будь-який процес, що здійснюється в межах державного управління, потребує обов'язково правового регулювання. Найбільш ґрунтовне дослідження сутності та особливостей нормативно-право-

вого регулювання службово-трудових відносин державних службовців проведено М. І. Іншиним [8, с. 6–9], який перший серед сучасних вітчизняних дослідників проаналізував інститут державної служби (як важливий чинник регулювання суспільного життя та виконання державних завдань і функцій) крізь призму трудового права. Як зазначає М.І.Іншин, по-перше, – це встановлені і гарантовані державою заходи необхідної і можливої поведінки державного службовця в сфері державноуправлінської діяльності. Зі зміною державно-службових відносин трансформується і правовий статус державного службовця (наприклад, підвищення, пониження, звільнення, відставка, вихід на пенсію). Основу правового статусу державного службовця складають п'ять груп державно-службових норм, що визначають обов'язки, права, обмеження, гарантії та економічне забезпечення. Тобто, відповідні норми визначають правовий статус державних службовців – умови і порядок вступу і проходження державної служби, посадові права і обов'язки, види юридичної відповідальності та заохочення тощо, іншими словами – регулюють державно-службові відносини. Також автор пропонує, у вищевказаному визначенні, замінити економічне забезпечення на соціальне забезпечення, що є більш точним і коректним, та відповідає термінам в нормативно-правових актах, котрі регулюють питання у сфері державної служби. По-друге, правовий статус державного службовця, як зазначається, є неоднорідним для всіх державних службовців, що обумовлюється розгалуженістю апарату державної служби та законодавства. По-третє, правовий статус державних службовців характеризується наявністю адміністративно-правового статусу, що полягає в тому, що:

- їхні права та обов'язки встановлюються, як правило, у межах компетенції органів, в яких вони перебувають на державній службі;
- діяльність державного службовця підпорядкована виконанню завдань, покладених на відповідних орган, і носить офіційний характер;
- службові права та обов'язки характеризуються єдністю, своєрідністю якої полягає в тому, що їх права одночасно є обов'язками, адже вони повинні використовуватися в інтересах служби, а обов'язки – правами, бо інакше обов'язки неможливо буде здійснити;
- здійснення службовцем своїх прав та обов'язків гарантується законодавством;
- вони мають право на службову кар'єру;
- передбачені обмеження їх загально громадських прав з метою ефективності службової діяльності;
- для них передбачені певні пільги, а також підвищена відповідальність за здійснення правопорушень.

Певна посада державного службовця є базою для характеристики його адміністративно-правового статусу [8].

Державні службовці як співробітники державного органу фактично перебувають на службі у держави і виконують її завдання та функції. Саме вони є останньою ланкою державного-управлінського механізму, через яку реалізується державна влада, втілюються в життя управлінські рішення. Таким чином, держава набуває реальності та сили завдяки персоналу (кадровому складу) своїх органів [9, с. 139–140].

Дубенко С.Д. зазначає, що державний службовець має певне правове становище, тобто правовий статус, що за її визначенням, є сукупністю прав, свобод, обов'язків, обмежень, заохочень, відповідальності що встановлені законодавством і гарантовані державою [7].

Ноздрачов О.П. окреслює, що під правовим статусом державних службовців розуміється встановлене й гарантоване державою особливе положення державного службовця, який виконує службові обов'язки, що є закріпленні за певною посадою [14].

На підставі аналізу вище наведених наукових поглядів, пропонується така модель поділу правового регулювання статусу державних службовців: вертикальний поділ правового регулювання статусу державних службовців і горизонтальний. Вертикальний поділ державних службовців за правовим статусом полягає в розмежуванні державних органів за рівнем юрисдикції (центральний, обласний, районний рівні). Горизонтальний поділ державних службовців за правовим статусом згідно груп оплати праці (від спеціаліста до керівника державного органу).

Наступне поняття, що є не менш важливим для нас та має прямий вплив на правовий статус державного службовця, – це «проходження державної служби». Ноздрачов О. П. термін «проходження державної служби» розглядає як будь-які переміщення на державній службі після первинного призначення на державну посаду (прийняття на державну службу) [14]. Нечипоренко В. С. [13] розглядає процес проходження державної служби як складову частину державної служби та реалізацію її соціальних функцій. Тобто це система дій та організаційних заходів, які спрямовані на реалізацію принципу рівного доступу до державної служби, визначають порядок і підстави прийняття на державну службу, випробування, виконання посадових повноважень, заохочення та застосування дисциплінарних стягнень, присвоєння класних чинів, проведення конкурсів, атестацій, а також припинення державної служби [16, с. 5–6]. Проходження державної служби ґрунтується на ключових, вихідних засадах державної служби, зокрема законності, верховенства права, професіоналізму, патріотизму, доброчесності, ефективності, забезпечення рівного доступу до державної служби, політичної неупередженості, прозорості та стабільності. Саме на дотримання цих та інших принципів спрямована процедура проходження державної служби.

Оскільки будь-який процес, що здійснюється в межах державного управління, потребує обов'язково правового регулювання, проходження державної служби означає, що кожна її стадія повинна бути чітко регламентована. Відтак для з'ясування, які процеси регулюються адміністративно-правовими нормами, варто визначити стадії проходження державної служби. Не будемо спростовувати твердження з приводу того, що є певні дискусії та спори щодо стадійності проходження державної служби. Так, О. П. Корень під проходженням державної служби розуміє систему юридичних фактів, що приводять до виникнення, зміни та припинення державно-службових відносин. Це – прийняття (зарахування) на державну службу, атестація, переміщення, стимулювання службової діяльності працівників, відповідальність державних службовців, припинення державної служби [1, с.132]. Але при та-

кому формулюванні відсутнє розмежування етапів проходження державної служби та методів державного управління (наприклад, стимулювання та відповідальність державних службовців є методами впливу на державного службовця в процесі реалізації його завдань та функцій, проте це не є етапами проходження державної служби). Бахрах Д. М. зазначає, що проходження державної служби – це динаміка службового статусу особи, яка обіймає державну посаду, тобто її кар'єра [4, с. 241]. У свою чергу, П. Т. Павленчик під проходженням державної служби розуміє організаційно-правовий процес (від добору кадрів, юридичного прийняття на державну службу і виникнення державно-службових відносин, подальшого просування по службі до її припинення), що забезпечує реалізацію правового статусу державного службовця, комплектування якісного складу державних службовців та виконання ними посадових обов'язків [17, с.5]. Етап просування по службі ми визначаємо як найбільшу за відрізком часу складну підсистему проходження державної служби в Україні, що поділяється на менші компоненти (служба на окремих посадах, у певній категорії посад, з відповідним рангом тощо), для яких характерні практично всі елементи проходження державної служби. Мірошниченко Я. В., розглядаючи етапи проходження державної служби в окремих органах державної влади, визначає такі: 1) вступ на державну службу, що включає в себе збір необхідної інформації, випробувальний термін, укладення контракту (договору), складання присяги; 2) присвоєння спеціального звання та переміщення по службі; 3) просування по службі (кар'єрне зростання), атестація, професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації; 4) застосування по відношенню до державного службовця заходів заохочення та стягнення; 5) припинення служби в державних органах [12, с. 234–236].

Ми, у свою чергу, проаналізувавши Закон України «Про державну службу», пропонуємо виділити такі етапи проходження державної служби: 1) вступ на державну службу (призначення на посаду державної служби); 2) прийняття присяги державного службовця; 3) просування державного службовця по службі; 4) оцінювання результатів службової діяльності; 5) підвищення рівня професійної компетентності державних службовців; 6) припинення державної служби.

Висновки

Державна служба, ґрунтуючись на основних завданнях правової держави, формує та реалізовує державну політику із забезпечення цілісності та стійкості основних засад держави, виконання вимог Конституції і Законів України, верховенства права, законності забезпечення ефективної роботи державних органів відповідно до їх компетенції, викорінення бюрократизму, корупції та інших негативних явищ на шляху до доброчесності.

Враховуючи викладене, можна погодитись, що державна служба є цілим самостійним інститутом в рамках галузі адміністративного права, оскільки за своїм змістом та суттю державна служба в особі спеціально уповноважених осіб здійснює в рамках своєї компетенції реалізацію цілей та функцій органів влади та управління шляхом професійного виконання державними службовцями своїх посадових обов'язків і повноважень, що забезпечують взаємодію держави

і громадян у реалізації їх інтересів, прав і обов'язків. Інститут державної служби є досить великим системним утворенням з багатьма видами та напрямками діяльності, суб'єктами та об'єктами різних рівнів управління, зв'язками внутрішніми – між ними і зовнішніми – з іншими соціальними системами. Методологічне обґрунтування державної служби сприяє виробленню у державних службовців почуття відповідальності за виконання своїх посадових обов'язків, громадянської свідомості та громадянського обов'язку.

Література.

1. Административное право России. Ч. 1. Государственное управление и административное право: учеб; под ред. А. П. Коренева. Москва: Щит, 2002. 300 с.
2. Аксютін О. Б. Професійна підготовка персоналу ОВС: Адміністративно-правові засади: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 194 с.
3. Балух Д. В. Управління державною службою в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2009. 224 с.
4. Бахрах Д. Н. Административное право России : учеб. Москва: НОРМА, 2002. 623 с.
5. Битяк Ю. П., Богуцький В. В., Гаращук В. М. та ін. Адміністративне право України: підруч. для юрид. вузів і ф-тів.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2000. 520 с.
6. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: проблеми становлення, розвитку та функціонування : дис. ... доктора юрид. наук. Харків, 2006. 419 с.
7. Дубенко С. Д. Державна служба в Україні : навч. посіб. Київ: Вид-во УАДУ, 1998. 168 с.
8. Іншин М. І. Проблеми правового регулювання праці державних службовців України : дис. ... доктора юрид. наук. Харків, 2005. 452 с.
9. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
10. Кравченко О. О. Управління державною службою в Україні: організаційно-правові засади: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 213 с.
11. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. Київ: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 251 с.
12. Мирошниченко Я. В. Этапы прохождения государственной службы в таможенных органах. *Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки*. Тула, 2008. № 1. С. 233–237.
13. Нечипоренко О. Сунь-Цзы: «Шпион – сокровище для государства». *Служба безопасности: новости разведки и контрразведки*. 1993. № 4. С. 12–13.
14. Ноздрачев А. Ф. Государственная служба: учеб. для подгот. гос. служащих. Москва: Статут, 1999. 592 с.
15. Оболенський О. Ю. Державна служба : навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 465 с.
16. Оболенський О. Ю., Сороко В. М. Проходження державної служби: навч. посіб. Київ: НАДУ, 2008. 91 с.
17. Павленчик П. Т. Проходження державної служби в Україні: організаційно-правові засади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.наук з держ. управл. Київ, 2001. 17 с.
18. Про державну службу : закон України від 16 груд. 1993 р. № 3723-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 52. Ст. 490.
19. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
20. Продаєвич О. С. Проходження державної служби в Україні: організаційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2008. 238 с.
21. Серьогін С. М. Державний службовець у взаємовідносинах влади і суспільства : дис. д-ра наук з держ. упр. Київ, 2004. 371 с.
22. Стратегія реформування державного управління України на 2016–2020 роки : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 р. № 474-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua>
23. Черноног Є. С. Державна служба: історія, теорія і практика: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 458 с.